

LOYIHANI BOSHQARISHDA ASOSIY KO'RSATKICHLAR TIZIMI

Yangibayev Kamoliddin

Uzbektelekom AK Xaridlar departamenti

Annotatsiya: Maqolada O'zbekistonda loyihalarni boshqarish xususiyatlari, uni amalga oshirish yo'llari va sohasidagi menejment masalasini hal qilish usullari ko'tarilgan. Shu bilan birga maqolada kuchli boshqaruv ijodiy sohani yangi samarali bosqichga olib chiqa olishi ko'rsatilgan.

Kalit so'zlar: Menejment, loyiha, loyiha faoliyati, loyihalarni boshqarish.

O'tgan o'n yil mobaynida O'zbekistonda ko'plab madaniy loyihalar amalga oshirildi va mutaxassislar madaniyat sohasidagi rivojlanish istiqboliga loyihaviy yondashuv, uning salohiyatini ro'yobga chiqarish muhimligini haqli ravishda baholadilar. Ayni paytda, madaniy tovarlar jadal rivojlantirishdan ortda qolmaslik, jahon andozalariga mos kelishi uchun sohada loyiha menejmentini qo'llash zamon talabi bo'lib qolmoqdadir. Hozirgi vaqtda madaniyat sohasidagi loyiha bazasi zaif, chunki u yetarli darajada o'rganilmagan va loyiha menejerlarini tayyorlash uchun kam sonli ilmiy tadqiqotlar bilan ifodalanadi.

Xuddi shu paytning o'zida, biz loyiha boshqaruvi sohasida xorijiy tajribalarni olib, keyin ma'lum bir boshqaruv tuzilishini shakllantirishimiz va xorijiy hamkasblar tajribasiga asoslangan loyihalar asosida muhim iqtisodiy salohiyatga ega bo'lgan ishlarni amalga oshirishimiz zarur bo'ladi. O'zbekistonda davlat, tijorat va notijorat tashkilotlari bilan o'zaro hamkorlik asosida loyihalarni boshqarish sohasini o'zlashtirish uchun barcha shart-sharoitlar mavjud bo'lib, ular madaniy boshqaruv sohasida qo'shimcha resurslarni jalb qilishni ta'minlaydi. Bu esa, o'z navbatida, O'zbekistonda aholiga madaniy tovarlar va xizmatlarning sivilizatsiyalashgan bozorini yaratishga ijobiy ta'sir ko'rsatadi. Ilgari loyiha faoliyati qurilish sohasidagi konstruktiv va texnologik jihatlarni aks ettiruvchi hujjatlar bilan bog'liq edi. Shu bilan birga, loyihalarni boshqarish nazariyasi tufayli bunday usul jamiyatning boshqa sohalarida muvaffaqiyatli amalga oshirildi [1]. Loyiha yondashuvi madaniy tadbirlarni shakllantirishda turli organlarni jalb qilish imkonini beradi, bu esa o'z navbatida tadbirlarning resurs bazasini sezilarli darajada oshiradi.

Investitsiya loyihalarini samarali boshqarivi bo'yicha O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Sh.M. Mirziyoyev "Biz iqtisodiyotimizga sarmoya kiritishga intiladigan investorlar uchun hududlar va tarmoqlar bo'yicha investitsiya loyihalarini puxta shakllantira olsak, bu masalada ijobiy natijaga erishish mumkin, - deya ta'kidlab o'tdilar. Darhaqiqat, Prezident to'g'ridan-to'g'ri xorijiy investitsiyalar ishtirokidagi loyihalarni so'zsiz amalga oshirish, chet ellik investorlarga har tomonlama yordam

berish hukumatning eng muhim vazifasi bo'lishi kerakligini ta'kidladi. Investitsiyalarning asosiy qismini o'zlashtirishni yilning oxirgi oylariga surish amaliyotiga chek qo'yib, barcha tarmoqlar va hududlarda buni birinchi yarim yillikda kamida 35 foizga, to'qqiz oylikda 70 foizga yetkazish zarurligi qayd etildi.

Turli manbalar loyiha konsepsiyasini har xil yo'llar bilan izohlashsa-da, barcha ta'riflar vazifalar va ishlarning murakkabligi tufayli loyihaning boshqaruv obyekti sifatida xususiyatlarini aniq ko'rsatib beradi, ushbu kompleksning aniq maqsadlar va vaqt, byudjet, moddiy va mehnat resurslariga erishish uchun aniq yo'naltirilganligi va boshqaruv hamda muvofiqlashtirish jarayoni - loyihani boshqarish deb ataladi. Dastlab, bu konsepsiya murakkab texnik loyihalarni boshqarish bilan bog'liq bo'lib, endi u ijtimoiy-madaniy sohaga o'tdi.

"Loyiha", "loyihani boshqarish" tushunchalari bizning hayotimizga uzoq va qat'iy kirib kelgan bo'lsa-da, ushbu atamani umuman qabul qilingan talqini yo'q. "Loyiha" (loyiha) so'zi lotincha *projacere* - nimanidir oldinga siljitish (*pro* - oldindan; *jacere* - targ'ib qilish, oldinga otish) so'zidan kelib chiqqan deb ishoniladi. Rossiya menejmentidagi loyiha quyidagi o'ziga xos xususiyatlarga ega bo'lgan aniq maqsadlar, vazifalar va resurslarning o'zaro bog'liqligi, loyihaning boshlanishi va tugashining ma'lum sanalari, maqsadlar va amalga oshirish shartlarining ma'lum darajada yangiligi, loyiha atrofida va ichida turli xil ziddiyatli vaziyatlarning muqarrarligi. Loyihalarni boshqarish Amerika instituti tomonidan berilgan va qo'llanmasidagi eng mashhur ta'rif loyihani quyidagicha sharhlaydi. Loyiha - bu noyob mahsulotlar, xizmatlar yoki natijalarni yaratish uchun mo'ljallangan vaqtinchalik tashabbus. Ushbu ta'rifdan barcha loyihalar uchta muhim xususiyatga ega degan xulosaga kelish mumkin.

Tashkilotlar asosan korxonalar faoliyatidan manfaatdor barcha guruhlar - davlat, xodimlar, mulkdorlar, pudratchilar va boshqa guruhlarining ehtiyojlari va umidlarini qondirish uchun mavjud. Barqaror tashkilotlar o'zlarining barcha asosiy bo'limlari va xodimlari tashkilot maqsadlariga yo'naltirilganligi, ularni rejalashtirish va amalga oshirishni ta'minlashi bilan ajralib turadi. Ko'pgina hollarda, ushbu tashkilotlarning xodimlari o'zlarining funktsional vazifalarini bajarish uchun chuqur motivatsiyaga ega. Bu ularga asosiy biznes-jarayonlarni yetarlicha samarali amalga oshirish asosida iste'molchilarning ehtiyojlarini to'liq qondirish imkonini beradi. Bunday tashkilotlarda tegishli korporativ madaniyat va samaradorlikni boshqarish quyi tizimi shakllangan. Tashkilotning etarlicha uzoq vaqt davomida barqaror ishlashini ta'minlash uchun samaradorlikni boshqarish ko'p jihatdan tashkilotning tashkiliy madaniyati, uning xodimlarining asosiy vakolatlari va xususiyatlari bilan belgilanadi. Ammo bu menejerning boshqaruv malakasi - bu xodimlarning korporativ va jamoat maqsadlariga erishish jarayonlarida samaradorligi, samaradorligi va ishtiroki darajasining deyarli 80 foizini belgilaydigan asosiy omil.

O'zgarish va barqarorlik o'rtasida ma'lum bir muvozanatga erishishga

intilayotgan, raqobatbardosh bozorda o'sib borayotgan kompaniyalarning o'rnini egallagan ko'plab firmalar, sotish, mahsuldorlikni oshirish yoki boshqa turdagi jamg'armalarga erishish orqali samaradorlikni boshqarish orqali kompaniya daromadlarini oshirish imkoniyatiga ega. top-menejerlar malakasining asosiy ko'rsatkichi sifatida. Samaradorlikni boshqarish asosan odamlar bilan bog'liq ishdir. Samaradorlikni boshqarish tashkilotlar va ularning xodimlariga izchil natijalarga erishish imkonini beradi. Ammo bugun va amaliyot bundan dalolat beradiki, o'tmishdagi deyarli har qanday tashkilot muvaffaqiyatini belgilab bergan kuch va kuch bilim va ijod quvonchiga almashtirilmogda. Ha, ko'rsatkichlar muhim va ularning biznesda keng qo'llanilishi tabiiydir: raqamlar vaziyatni tushunishga, natijalarni baholashga va strategik maqsadlarga erishishga e'tibor berishga yordam beradi. Ko'rsatkichlardan foydalanish harakatlarni tartibga solish va jarayonlarni optimallashtirish imkonini beradi. Biroq, ko'pincha ko'rsatkichlar tashkilotga "qarshi turishi" mumkin, bu esa umumiy biznes rasmida sezilarli buzilishlarni keltirib chiqaradi.

Ta'rifga ko'ra, bu tashkilotning bugungi yoki ertangi muvaffaqiyatining turli, eng muhim tomonlarini, tashkiliy faoliyat tomonlarini aks ettiruvchi ko'rsatkichlar to'plamidir. Deyarli hech qachon KR1 kompaniya uchun tubdan yangi narsa emas - shunchaki, ko'pincha ular bunday deb hisoblanmagan yoki tashkilot rahbariyati tomonidan foydalanilmagan.

Texnologiya - loyihani amalga oshirish usullari va vositalari haqidagi bilimlar majmui ijtimoiy-madaniy dizayn texnologiyasi, dizaynning muayyan mafkuraviy munosabatini, uning loyiha faoliyati obyektiga nisbatan pozitsion o'zini belgilashni nazarda tutadi, bu ikki muqobil o'zgarish (rivojlanish) yoki saqlanib qolishda amalga oshirilishi mumkin. Loyiha maqsadlarining belgilanishi va tabiati, dizaynning qiymat pozitsiyasiga qarab, loyihaning muvaffaqiyati nuqtai nazaridan ham, amalga oshirilgan o'zgarishlarning maqbulligi va foydasi nuqtai nazaridan ham muhim oqibatlarga olib keladi.

Bugungi kunda eng ommabop, konsepsiyasiga asoslangan mavzuga yo'naltirilgan (tezausus) yondashuv loyihaning subyektiv yo'nalishi hayotning boshqa subyektlarini tanlash erkinligi bilan cheklangan bozor iqtisodiyotida samarali bo'lib kelmoqda.

Zamonaviy sharoitda dizaynning subyektiv yo'nalishi ilgari ijtimoiy tuzilishga xos bo'lmagan yangi xususiyatlarni aks ettiradi. Biz ijtimoiy loyiha faoliyati uchun eng muhim zamonaviy Yevropa turi ijtimoiy tashkilotning uch xususiyatlarini ko'rsatadi: an'anviy normativ rolini pasayishi, idrok dunyo bo'linishi va ijtimoiy hayotning beqarorlashtiruvchi omil sifatida kelayotgan o'zgarishlar tezligi.

Loyiha menejerining asosiy vazifasi maqsadlarni tasniflash - eng yuqori, ikkilamchi, aniq vazifalar darajasiga qadar saralash. Shuning uchun, bunday loyihalar ko'pincha puxta o'ylangan maqsadlarni amalga oshirish loyihalari sifatida belgilanadi.

1. Loyiha bir qator o'zaro bog'liq harakatlarni nazarda tutadigan tizimdir.
2. Loyihalar bir vaqt aniq belgilangan boshlanishi va tugatish, tarmoq rejalashtirish usuli ishlatiladigan, loyihaning har bir holatda amalga oshirish uchun zarur bo'lgan vaqt gorizontal o'qiga mos vertikal pozitsiyalarni amalga oshirish tartibidir.
3. Har bir loyiha muayyan darajada noyob va o'ziga xosdir.
4. Har qanday loyiha bir xil jarayon va natijani anglatadi va ko'pincha jarayonning o'zi natijadir.
5. Loyiha o'zining asosiy natijalari sifatida samaradorlik va iqtisodiyotga teng ahamiyat berishni nazarda tutadi.
6. Tavakkalchilikni baholash va tavakkalchiliklarni kamaytirish chora-tadbirlari tizimini ishlab chiqish;
7. Samarali loyiha va dasturlarni amalga oshirishni boshqarish tizimini tashkil etish;
8. Loyihani nazorat qilish, hisobga olish va tahlil qilishni ta'minlash.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Bukina D. M. Madaniyat sohasidagi faoliyat. Darslik. // - M., 2016. 320 b.
2. Kukushkina L. A. Madaniy loyihalar bozorida xayriya va homiylik // Omsk ilmiy xabarnomasi. 2016. №8-82. 73-77 b.
3. Zarev V. A. Loyihani boshqarish: Darslik. - Moskva: DIA, 2014. 312 b.
4. Matyushok V. M., Burchakova M. A., Smarjevskiy I. A., Yakubova T. N., Lazanyuk I. V., Sorokin L. V., Matyushok S. V. Loyiha menejmenti. M-RUDN, 2010, darslik. 553 b.
5. Kukushkina L. A. Madaniy loyihalar bozorida xayriya va homiylik // Omsk ilmiy xabarnomasi. 2016. № 8-82. 73-77 b.
6. Matyushok V. M., Burchakova M. A., Smarjevskiy I. A., Yakubova T. N., Lazanyuk I. V., Sorokin L. V., Matyushok S. V. Loyiha menejmenti. M-RUDN, 2010, darslik. 553 b.